

WYROK TRYBUNAŁU (wielka izba)
z dnia 1 lutego 2005 r.*

W sprawie C-203/03

mającej za przedmiot skargę o stwierdzenie, na podstawie art. 226 WE, uchybienia zobowiązaniom Państwa Członkowskiego wniesioną w dniu 12 maja 2003 r. ,

Komisja Wspólnot Europejskich, reprezentowana przez N. Yerrell oraz H. Kreppela, działających w charakterze pełnomocników, z adresem do doręczeń w Luksemburgu,

strona skarżąca,

przeciwko

Republice Austrii, reprezentowanej przez H. Dossiego oraz E. Riedla, działających w charakterze pełnomocników, z adresem do doręczeń w Luksemburgu,

strona pozwana,

* Język postępowania: niemiecki.

KOMISJA PRZECIWKO AUSTRII

TRYBUNAŁ (wielka izba),

w składzie: V. Skouris, prezes, P. Jann, C. W. A. Timmermans i A. Rosas, prezesi izb, J.-P. Puissochet, R. Schintgen, N. Colneric (sprawozdawca), J. Malenovský, J. Klučka, U. Löhmus i E. Levits, sędziowie,

rzecznik generalny: F. G. Jacobs,

sekretarz: R. Grass,

uwzględniając procedurę pisemną,

po zapoznaniu się z opinią rzecznika generalnego na posiedzeniu w dniu 8 lipca 2004 r.,

wydaje następujący

Wyrok

- 1 Swoją skargą Komisja Wspólnot Europejskich wnosi do Trybunału o stwierdzenie, że utrzymując, niezgodnie z przepisami dyrektywy Rady 76/207/EWG z dnia 9 lutego 1976 r. w sprawie wprowadzenia w życie zasady równego traktowania kobiet i mężczyzn w zakresie dostępu do zatrudnienia, kształcenia i awansu zawodowego oraz warunków pracy (Dz.U. L 39, str. 40):

- powszechny zakaz zatrudniania kobiet, z ograniczoną liczbą wyjątków, w sektorze przemysłu górniczego pod ziemią w § 2 Verordnung des Bundesministers für Wirtschaft und Arbeit über Beschäftigungsverbote und -beschränkungen für Arbeitnehmerinnen (rozporządzenie federalnego ministra gospodarki i pracy dotyczące zakazów i ograniczeń w zatrudnianiu kobiet) z dnia 4 października 2001 r. (BGBl. II, 356/2001, zwane dalej „rozporządzeniem z 2001 r.”) oraz

- powszechny zakaz zatrudniania kobiet przy pracach takiego typu jak wymienione w Druckluft- und Taucherarbeiten-Verordnung (rozporządzenie dotyczące prac w warunkach podwyższonego ciśnienia atmosferycznego i związanych z nurkowaniem) z dnia 25 lipca 1973 r. (BGBl. 501/1973, zwane dalej „rozporządzeniem z 1973 r.”) w §§ 8 i 31 tegoż,

Republika Austrii uchybiła zobowiązaniom, które na niej ciążyą na mocy art. 2 i 3 tej dyrektywy oraz art. 10 WE i 249 WE, a także o obciążenie Republiki Austrii kosztami postępowania.

2 Republika Austrii wnosi do Trybunału o:

- odrzucenie skargi w zakresie zarządzenia z 2001 r. jako niedopuszczalnej oraz

- obciążenie Komisji kosztami postępowania,

Ponadto, jeśli Trybunał uzna skargę za dopuszczalną, o:

- oddalenie skargi oraz

- obciążenie Komisji kosztami postępowania.

Ramy prawne

Prawo międzynarodowe

- 3 Artykuł 2 konwencji nr 45 Międzynarodowej Organizacji Pracy (zwanej dalej „MOP”) z dnia 21 czerwca 1935 r. dotyczącej zatrudnienia kobiet przy pracach pod ziemią we wszelkiego rodzaju kopalniach, która została ratyfikowana przez Republikę Austrii w 1937 r., stanowi:

„Żadna osoba płci żeńskiej, bez względu na wiek, nie może być zatrudniona przy pracach pod ziemią w kopalniach.”

- 4 Na mocy art. 3 tej konwencji:

„Ustawodawstwo krajowe może wyłączyć z powyższego zakazu:

- a) osoby zajmujące stanowisko kierownicze, nie wykonujące pracy fizycznej;

- b) osoby zatrudnione w służbie sanitarnej i społecznej;

- c) osoby znajdujące się w okresie studiów, skierowane na praktykę do podziemnych części kopalni w ramach szkolenia zawodowego;

- d) wszelkie inne osoby udające się dorywczo do podziemnych części kopalni dla wykonania zawodu o charakterze niefizycznym”.

5 Artykuł 7 wspomnianej konwencji stanowi:

„1. Każdy Członek, który ratyfikował niniejszą Konwencję, może ją wypowiedzieć po upływie okresu 10 lat po dacie pierwotnego wejścia w życie Konwencji, aktem przesłanym do Dyrektora Generalnego Międzynarodowego Biura Pracy i przez niego zarejestrowanym. Wypowiedzenie to nabiera ważności w rok po jego zarejestrowaniu.

2. Każdy [C]złonek, który ratyfikował niniejszą Konwencję i nie skorzysta w ciągu roku po upływie terminu dziesięcioletniego określonego w poprzedzającym paragrafie z możliwości wypowiedzenia przewidzianej w niniejszym artykule, będzie związany na okres dalszych 10 lat i następnie będzie mógł wypowiedzieć niniejszą Konwencję po upływie każdego 10 lat, z zachowaniem warunków przewidzianych w niniejszym artykule.”

- 6 Konwencja nr 45 MOP weszła w życie w dniu 30 maja 1937 r.

- 7 Konwencja nr 176 MOP z dnia 22 czerwca 1995 r. dotycząca bezpieczeństwa i zdrowia w kopalniach obejmuje swoim zakresem stosowania nie tylko mężczyzn, lecz ustanawia zasady w zakresie bezpieczeństwa i higieny pracy bez względu na płeć pracownika.

- 8 Republika Austrii ratyfikowała tę konwencję w dniu 26 maja 1999 r., ale nie wypowiedziała konwencji nr 45 MOP.

Prawo wspólnotowe

- 9 Art. 307 akapit pierwszy i drugi WE stanowi:

„Postanowienia niniejszego Traktatu nie naruszają praw i obowiązków wynikających z umów zawartych przed 1 stycznia 1958 roku lub, wobec Państw przystępujących, przed datą ich przystąpienia, między jednym lub większą liczbą Państw Członkowskich z jednej strony a jednym lub większą liczbą państw trzecich z drugiej strony.

W zakresie, w jakim umowy te nie są zgodne z niniejszym Traktatem, dane Państwo lub Państwa Członkowskie zastosują wszelkie właściwe środki w celu wyeliminowania stwierdzonych niezgodności. W razie potrzeby Państwa Członkowskie udzielają sobie wzajemnie pomocy dla osiągnięcia tego celu i w odpowiednim przypadku przyjmują wspólną postawę”.

10 Artykuł 2 ust. 1–3 dyrektywy 76/207 stanowi:

„1. Dla celów poniższych przepisów zasada równego traktowania oznacza brak dyskryminacji ze względu na płeć, tak bezpośredniej, jak i pośredniej, w szczególności przez odniesienie się do stanu cywilnego lub rodzinnego.

2. Niniejsza dyrektywa nie narusza prawa Państw Członkowskich do wyłączenia z zakresu jej stosowania dziedzin działalności zawodowej i, w odpowiednim przypadku, typu kształcenia prowadzącego do ich wykonywania, jeśli ze względu na charakter lub warunki ich wykonywania, płeć pracownika stanowi czynnik rozstrzygający.

3. Niniejsza dyrektywa nie narusza przepisów dotyczących ochrony kobiet, zwłaszcza jeśli chodzi o ciążę i macierzyństwo”.

11 Na mocy art. 3 tej dyrektywy:

„1. Stosowanie zasady równego traktowania oznacza brak dyskryminacji ze względu na płeć w zakresie warunków, włączając w to kryteria selekcji, dostępu do wszystkich prac lub stanowisk, niezależnie od sektor[a] czy gałęzi działalności, i do wszystkich poziomów hierarchii zawodowej.

2. W tym celu Państwa Członkowskie podejmują niezbędne środki, aby:

- a) przepisy ustawowe, wykonawcze i administracyjne, sprzeczne z zasadą równego traktowania, zostały uchylone;

[...]”.

- 12 Artykuł 2 dyrektywy Rady 92/85/EWG z dnia 19 października 1992 r. w sprawie wprowadzenia środków służących wspieraniu poprawy w miejscu pracy bezpieczeństwa i zdrowia pracownic w ciąży, pracownic, które niedawno rodziły i pracownic karmiących piersią (dziesiąta dyrektywa szczegółowa w rozumieniu art. 16 ust. 1 dyrektywy 89/391/EWG) (Dz.U. L 348, str. 1) stanowi:

„Definicje

Do celów niniejszej dyrektywy:

- a) określenie »pracownica w ciąży« oznacza pracownicę w ciąży, która poinformuje o swym stanie swego pracodawcę, zgodnie z prawem krajowym i/lub praktyką krajową;

- b) określenie »pracownica, która niedawno rodziła« oznacza pracownicę, która niedawno rodziła w rozumieniu prawa krajowego i/lub praktyki krajowej oraz poinformuje o swym stanie pracodawcę, zgodnie z tymże prawem i/lub praktyką;

- c) określenie »pracownica karmiąca piersią« oznacza pracownicę karmiącą piersią w rozumieniu prawa krajowego i/lub praktyki krajowej, która poinformuje o swym stanie pracodawcę, zgodnie z tymże prawem i/lub praktyką.”

13 Artykuł 4 tej dyrektywy stanowi:

„Ocena zagrożeń i informacja

1. Do wszelkich czynności, gdzie występuje szczególne ryzyko narażenia na czynniki, procesy lub warunki pracy, których otwarta lista podana jest w załączniku I, pracodawca ocenia rodzaj, stopień i czas trwania tego ryzyka w przedsiębiorstwie i/lub zakładzie w odniesieniu do pracowników w rozumieniu art. 2, bezpośrednio lub poprzez działania ochronne i zapobiegawcze, o których mowa w art. 7 dyrektywy 89/391/EWG, w celu:

— oceny wszelkich zagrożeń zdrowia i bezpieczeństwa oraz możliwego wpływu na ciężę lub karmienie piersią pracownic, w rozumieniu art. 2,

— podjęcia decyzji co do środków, jakie należy podjąć.

2. Bez uszczerbku dla postanowień art. 10 dyrektywy 89/391/EWG pracownice w rozumieniu art. 2 i pracownice mogące znaleźć się w jednej z sytuacji, o których mowa w art. 2, zatrudnione w ramach przedsiębiorstw i/lub zakładów, oraz/lub ich przedstawiciele, są informowane o wynikach oceny przewidzianej w ust. 1 oraz o środkach podejmowanych w zakresie zdrowia i bezpieczeństwa w pracy”.

14 Na mocy art. 5 dyrektywy 92/85:

„Działania podejmowane w następstwie uzyskania wyników oceny

1. Bez uszczerbku dla przepisów art. 6 dyrektywy 89/391/EWG, jeżeli wynik oceny, o której mowa w art. 4 ust. 1, ujawni zagrożenie zdrowia, bezpieczeństwa lub może mieć wpływ na ciężę lub karmienie piersią pracownic w rozumieniu art. 2, pracodawca podejmie niezbędne środki, zapewniające czasowe dostosowanie warunków pracy i/lub czasu pracy danej pracownicy, aby uniknąć narażenia jej na takie ryzyko.

2. Jeżeli dostosowanie warunków i/lub czasu pracy pracownicy nie jest technicznie lub obiektywnie wykonalne bądź nie może być wymagane z nalezycie uzasadnionych powodów, pracodawca podejmie niezbędne środki, aby przenieść pracownicę do innej pracy.

3. Jeżeli przeniesienie pracownicy do innej pracy nie jest techniczne i/lub obiektywnie wykonalne bądź nie może być wymagane z nalezycie uzasadnionych powodów, pracownica otrzyma urlop zgodnie z prawem krajowym i/lub praktyką krajową na cały okres niezbędny do ochrony zdrowia lub bezpieczeństwa.

4. Przepisy niniejszego artykułu stosuje się odpowiednio w przypadku, gdy pracownica wykonująca prace zabronione na mocy art. 6 zajdzie w ciążę lub zacznie karmić piersią i powiadomi o tym swego pracodawcę”.

15 Artykuł 6 dyrektywy 92/85 ma następujące brzmienie:

„Przypadki, w których narażenie zdrowia jest zabronione

Poza ogólnymi przepisami dotyczącymi ochrony pracowników, w szczególności odnoszącymi się do dopuszczalnych norm zawodowego zagrożenia zdrowia:

- 1) Pracownice w ciąży w rozumieniu art. 2 lit. c) w żadnym razie nie mogą być zobowiązane do wykonywania obowiązków, których ocena wykazała istnienie ryzyka narażenia na czynniki i warunki pracy zagrażające zdrowiu i bezpieczeństwu wymienione w załączniku II, [s]ekcja A;

- 2) Pracownice karmiące piersią w rozumieniu art. 2 lit. c) w żadnym razie nie mogą być zobowiązane do wykonywania obowiązków, których ocena wykazała istnienie ryzyka narażenia na czynniki i warunki pracy zagrażające zdrowiu i bezpieczeństwu, wymienione w załączniku II, [s]ekcja B.”

- 16 Załącznik I tej dyrektywy, zatytułowany „Otwarta lista czynników, procesów i warunków pracy, o których mowa w art. 4 ust. 1”, uszczegóławia:

„A. Czynniki

1. *Czynniki fizyczne*, uznawane za czynniki powodujące zmiany patologiczne płodu i/lub mogące wpłynąć na przerwanie łożyska, a w szczególności:

a) wstrząsy, wibracje, ruchy;

b) przenoszenie ciężarów powodujące ryzyko, w szczególności natury grzbietowo-lędźwiowej;

c) hałas;

[...]

f) skrajnie wysokie lub niskie temperatury;

- g) ruchy i postawa, przemieszczanie się — poruszanie się wewnątrz lub na zewnątrz zakładu pracy — zmęczenie fizyczne lub psychiczne oraz inne obciążenia natury fizycznej związane z działalnością pracownika w rozumieniu art. 2 niniejszej dyrektywy.

2. Czynniki biologiczne

[...]

3. Czynniki chemiczne

Następujące czynniki chemiczne, w zakresie w jakim te czynniki lub działania terapeutyczne wymuszone nimi stanowią ryzyko dla kobiet w ciąży i nienarodzonych dzieci, o ile nie są zawarte w załączniku II:

[...]

- e) tlenek węgla;

[...]

B. Procesy

- Procesy przemysłowe wyszczególnione w załączniku I do dyrektywy 90/394/EWG.

C. Warunki pracy

- Praca w kopalni”.

- 17 Załącznik II dyrektywy 92/85, zatytułowany „Otwarta lista czynników i warunków pracy, o której mowa w art. 6”, stanowi:

„A. Pracownicy w ciąży w rozumieniu art. 2 lit. a)

1. Czynniki

a) Czynniki fizyczne

- Praca w warunkach podwyższonego ciśnienia atmosferycznego, np. w zbiornikach ciśnieniowych, nurkowanie.

[...]

2. Warunki pracy

— Praca w kopalni.

B. Pracownice karmiące piersią w rozumieniu art. 2 lit. c)

[...]

2. Warunki pracy

— Praca w kopalni”.

Prawo krajowe

- ¹⁸ Paragraf 16 Arbeitszeitordnung (zarządzenie w sprawie czasu pracy) z dnia 30 kwietnia 1938 r. (Deutsches RGBl. I, str. 447; GBl.f.d.L.Ö 231/1939, zwanego dalej „zarządzeniem z 1938 r.”) stanowi:

„Zakaz zatrudnienia

- 1) Pracownicy płci żeńskiej nie mogą być zatrudnieni pod ziemią w kopalniach węglowych, kopalniach soli, zakładach przetwórczych, kopalniach podziemnych, ani przy wydobyciu, za wyjątkiem prac przygotowawczych (oddzielanie, czyszczenie), do transportu i załadunku.

- 2) Pracownicy płci żeńskiej nie mogą również być zatrudnieni w koksowniach ani przydzieleni do transportu surowców, bez względu na typ budowy.

- 3) Federalny minister pracy może zakazać całkowicie lub uzależnić od pewnych warunków zatrudnianie pracowników płci żeńskiej przy pewnego rodzaju pracach wydobywczych lub pracach, które stanowią szczególne ryzyko dla zdrowia lub obyczajowości."

19 W 1972 r. przepis ten został uchylony za wyjątkiem kopalni podziemnych.

20 Z mocą od 1 sierpnia 2001 r. zatrudnienie kobiet w przemyśle górniczym pod ziemią jest regulowane rozporządzeniem z 2001 r.

21 Paragraf 2 tego rozporządzenia zatytułowany „Zatrudnienie w przemyśle górniczym pod ziemią” ma następujące brzmienie:

„1) Pracownice nie mogą być zatrudnione w przemyśle górniczym pod ziemią.

2) Ustępu 1 nie stosuje się:

1. do pracownic, które zajmują odpowiedzialne stanowisko kierownicze lub techniczne i których praca nie wymaga wysiłku fizycznego;
2. do pracownic, które wykonują pracę w zakresie służby społecznej lub ochrony zdrowia;
3. do pracownic, które mają obowiązek ukończenia szkolenia zawodowego w ramach studiów lub innego porównywalnego kształcenia w okresie trwania tego szkolenia;
4. do pracownic, które są zatrudnione dorywczo w przemyśle górniczym pod ziemią przy pracy, która nie wymaga wysiłku fizycznego”.

22 Paragraf 4 wspomnianego rozporządzenia, zatytułowany „Prace wymagające szczególnego wysiłku fizycznego” stanowi:

- „1) Pracownice nie mogą być przydzielone do prac, które narażają je na szczególny wysiłek fizyczny związany z podnoszeniem, przenoszeniem, pchaniem, obracaniem lub każdym innym typem transportu ciężarów powodującym nadmierne obciążenie ich organizmu.
- 2) W okresie oceny prac, o których mowa w ust. 1, powinny być brane pod uwagę czynniki determinujące obciążenie i wysiłek, tzn. zwłaszcza waga, typ i forma ciężaru, droga i prędkość transportu, czas trwania prac i ich częstotliwość, jak również produktywność pracownic.

- 3) Ustępu 1 nie stosuje się do prac, do których pracownice są przydzielone tylko dorywczo lub w warunkach, które nie są szkodliwe dla ich życia lub zdrowia”.

23 Paragraf 8 rozporządzenia z 1973 r. stanowi:

„1) Jedyne pracownicy płci męskiej w wieku powyżej 21 lat, spełniający wymagane warunki medyczne mogą być zatrudnieni do prac w warunkach podwyższonego ciśnienia atmosferycznego [...].

2) [...] Jeśli wymagane warunki medyczne, o których mowa w ust. 1 są spełnione, pracownicy płci żeńskiej w wieku powyżej 21 lat mogą być również zatrudnieni w charakterze personelu nadzorującego lub wykonywać inne prace w warunkach podwyższonego ciśnienia atmosferycznego, o ile nie wiążą się one ze zwiększonym obciążeniem ich organizmu [...]”.

24 Na mocy § 31 rozporządzenia z 1973 r.:

„1) Jedyne pracownicy płci męskiej w wieku powyżej 21 lat, spełniający wymagane warunki medyczne i posiadający szczególną wiedzę i konieczne doświadczenie zawodowe z punktu widzenia ochrony pracowników mogą być zatrudnieni w charakterze nurków [...]”.

Postępowanie poprzedzające wniesienie skargi

- 25 Uznając, że zakaz zatrudniania pracowników w przemyśle górniczym pod ziemią przewidziany zarządzeniem z 1938 r., podobnie jak zakaz dotyczący prac w warunkach podwyższonego ciśnienia atmosferycznego oraz prac związanych z nurkowaniem, jest niezgodny z prawem wspólnotowym Komisja wszczęła postępowanie w przedmiocie uchybienia zobowiązaniom Państwa Członkowskiego. Wezwawszy Republikę Austrii do usunięcia uchybienia, przedstawiła ona w dniu 7 lutego 2002 r. uzasadnioną opinię wzywając to Państwo Członkowskie do podjęcia niezbędnych środków w celu zastosowania się do tej opinii w terminie dwóch miesięcy licząc od dnia doręczenia. W zakresie zatrudnienia w przemyśle górniczym pod ziemią, opinia odnosi się do zarządzenia z 1938 r., a nie rozporządzenia z 2001 r., które stanowi przedmiot niniejszej skargi, i które zostało przywołane po raz pierwszy w odpowiedzi rządu austriackiego na wspomnianą uzasadnioną opinię.
- 26 Uznając, że informacje przekazane przez władze austriackie wydają się potwierdzać, że uchybienie zobowiązaniom przywołane w uzasadnionej opinii wciąż ma miejsce, Komisja postanowiła wnieść niniejszą skargę.

W przedmiocie skargi

W przedmiocie dopuszczalności

Argumenty rządu austriackiego

- 27 Rząd austriacki uważa, że skarga Komisji jest niedopuszczalna w zakresie, w jakim dotyczy zakazu zatrudniania kobiet w przemyśle górniczym pod ziemią. Utrzymuje, że uzasadniona opinia Komisji i skarga powinny być oparte na tych samych

zarzutach. Rząd austriacki zwraca uwagę, przywołując wyrok z dnia 10 września 1996 r. w sprawie C-11/95 Komisja przeciwko Belgii (Rec. str. I-4115), że zmiany w prawie krajowym zachodzące pomiędzy tymi dwiema fazami postępowania nie stanowią przeszkody w dopuszczalności skargi tylko w przypadku, gdy przepisy będące przedmiotem postępowania poprzedzającego wniesienie skargi są utrzymane w całości. Rozporządzenie z 2001 r. w znaczący sposób zmodyfikowało jednak istniejącą sytuację.

Ocena Trybunału

- 28 Prawdą jest, że przedmiot skargi wniesionej w trybie art. 226 WE jest ograniczony ramami postępowania poprzedzającego wniesienie skargi przewidzianego przez ten przepis i że w rezultacie uzasadniona opinia i skarga powinny być oparte na tych samych zarzutach (zob. w szczególności wyrok z dnia 16 września 2004 r. w sprawie C-227/01 Komisja przeciwko Hiszpanii, Zb.Orz. str. I-8253, pkt 26).
- 29 Jednakże wymóg ten nie może posuwać się do żądania idealnej zgodności, w każdym przypadku, między rozstrzygnięciem uzasadnionej opinii a żądaniami zawartymi w skardze, jeśli przedmiot sporu nie został rozszerzony czy zmieniony, lecz — wprost przeciwnie — po prostu ograniczony (wyrok z dnia 11 lipca 2002 r. w sprawie C-139/00 Komisja przeciwko Hiszpanii, Rec. str. I-6407, pkt 19). W tym zakresie, skoro zmiany legislacyjne miały miejsce w trakcie postępowania poprzedzającego wniesienie skargi, skarga może dotyczyć przepisów krajowych, które nie są identyczne z przepisami, o których mowa w uzasadnionej opinii.
- 30 Przywołany wyżej wyrok w sprawie Komisja przeciwko Belgii nie stoi na przeszkodzie takiej wykładni. W pkt 74 wspomnianego wyroku Trybunał orzekł, że wystarczy, aby system ustanowiony przez przepisy kwestionowane w trakcie postępowania poprzedzającego wniesienie skargi był w całości utrzymany przez

nowe przepisy przyjęte przez Państwo Członkowskie po przedstawieniu uzasadnionej opinii, które są zaskarżone w ramach skargi. Stwierdzając to, Trybunał nie wykluczył również, że wystarczy, aby nowe przepisy wprowadzały wyjątki w systemie stanowiącym przedmiot uzasadnionej opinii i w ten sposób stawiany zarzut zostałby częściowo odparty. Postanowienie o niedopuszczalności skargi w takim przypadku mogłoby umożliwić Państwu Członkowskiemu tworzenie utrudnień w procedurze dotyczącej uchybienia zobowiązaniom poprzez nieznaczne zmiany w przepisach przy każdym doręczeniu uzasadnionej opinii, podczas gdy kwestionowany przepis pozostawałby w mocy.

- 31 W niniejszej sprawie § 2 rozporządzenia z 2001 r. zakazuje, na wzór §16 zarządzenia z 1938 r., zatrudniania kobiet w przemyśle górniczym pod ziemią. Ustanawia on, w odróżnieniu od wcześniejszego zarządzenia, pewne wyjątki, które ograniczają zakres zakazu. Postanowienie o dopuszczalności skargi w niniejszym przypadku nie uderza jednakże w prawa do obrony, o ile wszystkie argumenty, w szczególności te dotyczące zagadnień medycznych lub fizycznych, w obronie zakazu absolutnego, mogły być przedstawione w trakcie postępowania poprzedzającego wniesienie skargi i o ile te argumenty są zasadniczo tymi, które zostały podniesione dla usprawiedliwienia zakazu poddanego wyjątkom.
- 32 W rezultacie podniesiony przez rząd austriacki zarzut niedopuszczalności należy oddalić.

Zakaz zatrudniania kobiet w przemyśle górniczym pod ziemią

W przedmiocie dyrektywy 76/207

— Argumenty stron

- 33 Komisja utrzymuje, że § 2 rozporządzenia 2001 r., który zezwala na zatrudnianie kobiet w przemyśle górniczym pod ziemią tylko w przypadku prac pewnego

ograniczonego rodzaju, nie jest zgodny z art. 3 ust. 1 dyrektywy 76/207. W związku z tym, że sama dyrektywa zawiera pewne ograniczenia zakazu dyskryminacji, nie może być ona przywołana w niniejszym przypadku dla usprawiedliwienia zakazu zatrudnienia.

- 34 Według Komisji działalność wykonywana w sektorze przemysłu górniczego pod ziemią nie dotyczy sytuacji zawodowej takiego rodzaju, o którym mowa w art. 2 ust. 2 wspomnianej dyrektywy.
- 35 Odnośnie do odstępstwa od zasady równości traktowania kobiet i mężczyzn, przewidzianego w art. 2 ust. 3 dyrektywy 76/207, Komisja podnosi, że ryzyka, na które narażone są kobiety w przemyśle górniczym pod ziemią nie są, z uwagi na swój charakter, co do zasady odmienne od tych, na które również narażeni są mężczyźni.
- 36 Rząd austriacki, opierając się na tym ostatnim przepisie, podnosi, że § 2 rozporządzenia z 2001 r. jest zgodny z dyrektywą 76/207.
- 37 Według rządu austriackiego praca w przemyśle górniczym pod ziemią wiąże się ze stałym obciążeniem układu lokomocyjnego, w wymuszonej pozycji, często przy pracach wykonywanych z podniesionymi rękoma, w atmosferze o wysokim stężeniu w szczególności kurzu kwarcowego, tlenku azotu oraz czadu i najczęściej przekraczającej średnie wysokości temperatury i wilgotności. Z tym wiążą się częste choroby pracowników, jak choroby płuc, choroby stawów oraz kręgosłupa (przewlekłe uszkodzenie łąkotki, dyskopatia, reumatyzm mięśni).

- 38 Masa i siła mięśni, zdolności witalne, przyswajanie tlenu, objętość krwi i liczba erytrocytów są przeciętnie niższe u kobiet niż u mężczyzn. Kobiety wykonujące prace związane z dużym wysiłkiem fizycznym są wystawione na poważne ryzyko sztucznych poronień, jak również ryzyko osteoporozy w okresie menopauzy, oraz cierpią na migreny.
- 39 W związku z tym, że kobiety mają przeciętnie mniejsze kręgi, narażone są na większe ryzyko urazów niż mężczyźni w trakcie przenoszenia ciężkich ładunków. Ponadto po kilku porodach wzrasta u nich ryzyko naruszeń kręgów lędźwiowych.
- 40 Wydaje się zatem oczywiste, że ze względu na różnice morfologiczne istniejące przeciętnie między kobietami a mężczyznami bardzo uciążliwa praca fizyczna w przemyśle górniczym pod ziemią wystawia kobiety na większe ryzyko, inaczej niż w przypadku na przykład pracy nocnej, która naraża kobiety i mężczyzn na takie same obciążenia.
- 41 W tym zakresie Komisja zwraca uwagę w szczególności, że rząd austriacki sam zadeklarował w trakcie postępowania poprzedzającego wniesienie skargi, że „zakres zmiennych energetycznych jest znaczący, strefy zachodzenia na siebie wartości mierzonych u kobiet i mężczyzn są istotne, a zatem należy podjąć się oceny indywidualnych przypadków”.

— Ocena Trybunału

- 42 Zgodnie z art. 3 ust. 1 dyrektywy 76/207, zastosowanie zasady równości traktowania oznacza brak jakiegokolwiek dyskryminacji ze względu na płeć w zakresie warunków dostępu do zatrudnienia lub stanowisk pracy. Jest oczywiste, że § 2 ust. 1 dekreту

z 2001 r. traktuje kobiety i mężczyzn w różny sposób odnośnie do zatrudniania w przemyśle górniczym. Zważywszy, że rząd austriacki przywołuje odstępstwo przewidziane w art. 2 ust. 3 tej dyrektywy, należy zbadać, czy taka różnica w traktowaniu jest objęta tym przepisem i stąd dozwolona.

- 43 Jak Trybunał podnosił już w szczególności w wyroku z dnia 30 czerwca 1998 r. w sprawie C-394/96 Brown (Rec. str. I-4185, pkt 17), art. 2 ust. 3 dyrektywy 76/207, zastrzegając dla Państw Członkowskich prawo zachowania w mocy lub wprowadzenia przepisów mających na celu ochronę kobiet jeśli chodzi o „ciążę i macierzyństwo”, uznaje w odniesieniu do zasady równości traktowania ze względu na płeć zasadność, po pierwsze, ochrony kondycji biologicznej kobiety w trakcie ciąży i w okresie następującym po niej oraz, po drugie, ochrony szczególnego związku między kobietą a jej dzieckiem w trakcie okresu następującego po porodzie.
- 44 Zwłaszcza ze względu na fakt, że pewne rodzaje prac mogą stanowić szczególne ryzyko wystawienia pracownic w ciąży, pracownic, które niedawno rodziły, lub pracownic karmiących piersią na czynniki, metody lub warunki niebezpiecznej pracy, narażając ich bezpieczeństwo lub zdrowie, prawodawca wspólnotowy, wydając dyrektywę 92/85, wprowadził system dotyczący oceny ryzyk oraz powiadamiania o nich, jak również zakaz wykonywania niektórych rodzajów prac.
- 45 Jednakże art. 2 ust. 3 dyrektywy 76/207 nie zezwala na wykluczenie kobiet z zatrudnienia jedynie dlatego, że podlegają one rozleglejszej ochronie przed ryzykiem, na które w równej mierze narażeni są mężczyźni i kobiety i która jest różna od wyraźnie wymienionych potrzeb szczególnej ochrony kobiety (zob. podobnie wyrok z dnia 15 maja 1986 r. w sprawie 222/84 Johnston, Rec. str. 1651, pkt 44 oraz wyrok z dnia 11 stycznia 2000 r. w sprawie C-285/98 Kreil, Rec. str. I-69, pkt 30).

- 46 Nie można również zezwolić na wykluczenie kobiet z zatrudnienia jedynie dlatego, że są przeciętnie mniejsze i mniej silne niż przeciętni mężczyźni, jeśli mężczyźni posiadający podobną do nich charakterystykę fizyczną mają dostęp do tego zatrudnienia.
- 47 W tym przypadku, o ile prawdą jest, że rozporządzenie z 2001 r. nie zakazuje zatrudniania kobiet w przemyśle górniczym pod ziemią, nie przewidując wyjątków od tego zakazu, to niemniej jednak zakres stosowania powszechnego zakazu zawartego w art. 2 ust. 1 wspomnianego rozporządzenia pozostaje bardzo szeroki, gdyż wyklucza on kobiety nawet z tych prac, które nie są fizycznie uciążliwe i które w konsekwencji nie stanowią szczególnego ryzyka dla zachowania zdolności biologicznych kobiety odnośnie do możliwości zajścia w ciążę oraz porodu czy też bezpieczeństwa i zdrowia kobiety w ciąży, kobiety, która niedawno rodziła lub karmiącej piersią, jak również dla płodu.
- 48 Wyjątek przewidziany w § 2 ust. 2 pkt 1 tego rozporządzenia obejmuje w istocie jedynie stanowiska kierownicze oraz zadania techniczne podejmowane przez osoby zajmujące „odpowiedzialne stanowiska” i usytuowane tym samym na wyższym szczeblu hierarchii zawodowej. Wyjątek przewidziany w pkt 2 wspomnianego ustępu dotyczy tylko pracowników wykonujących pracę w zakresie służby społecznej lub ochrony zdrowia, natomiast pkt 3 i 4 tego samego ustępu dotyczą wyłącznie szczególnych sytuacji ograniczonych w czasie.
- 49 Takie ograniczenie wychodzi poza to, co jest konieczne dla zapewnienia ochrony kobiety w rozumieniu art. 2 ust. 3 dyrektywy 76/207.

- 50 Z powyższego wynika, że powszechny zakaz zatrudnienia kobiet w przemyśle górniczym pod ziemią zawarty w § 2 ust. 1 rozporządzenia z 2001 r., jakkolwiek w związku z ust. 2 tego przepisu nie stanowi dozwolonej różnicy traktowania na mocy art. 2 ust. 3 dyrektywy 76/207.

W przedmiocie art. 307 WE oraz konwencji nr 45 MOP

— Argumenty stron

- 51 Rząd austriacki podnosi, że niezależnie od przywołanych względów medycznych, ograniczenia w zatrudnianiu kobiet w przemyśle górniczym pod ziemią, w granicach określonych nowymi przepisami, są również usprawiedliwione tym, że Republika Austrii jest związana konwencją nr 45 MOP, ratyfikowaną przez nią w 1937 r.
- 52 Zważywszy na wyrok z dnia 2 sierpnia 1993 r. w sprawie C-158/91 Levy (Rec. str. I-4287, pkt 17 i następne) oraz na wyrok z dnia 3 lutego 1994 r. w sprawie C-13/93 Minne (Rec. str. I-371, pkt 19), Państwa Członkowskie mogą dochodzić uznania praw, wynikających z takich umów międzynarodowych. Wynikałoby stąd, że rząd austriacki, zobowiązany do transponowania do prawa krajowego zakazu zatrudniania zawartego w konwencji nr 45 MOP, nie jest zobowiązany w związku z tym do stosowania art. 2 i art. 3 dyrektywy 76/207.
- 53 Komisja utrzymuje, że wnioski wyciągnięte przez rząd austriacki z wyroków przywołanych wyżej w sprawie Levy oraz w sprawie Minne są zbyt ogólne.

- 54 Według Komisji wykładnia art. 307 WE przedstawiona przez Trybunał w wyroku z dnia 4 lipca 2000 r. w sprawie C-84/98 Komisja przeciwko Portugalii (Rec. str. I-5215, pkt 51 i 53) znajduje zastosowanie w niniejszym przypadku. W art. 7 konwencji nr 45 MOP zawarta została klauzula o wypowiedzeniu. Republika Austrii mogła być bezspornie wypowiedzieć tę konwencję ze skutkiem od 30 maja 1997 r., czyli w dacie późniejszej od tej, w której z uwagi na ratyfikację Porozumienia o Europejskim Obszarze Gospodarczym z dnia 2 maja 1992 r. (Dz.U. 1994, L 1, str. 3) dyrektywa zaczęła ją obowiązywać. Republika Austrii była zobowiązana do podjęcia kroków w zakresie wypowiedzenia na mocy art. 3 ust. 2 dyrektywy 76/207.
- 55 Rząd austriacki odpowiada, że nie mógł wiedzieć, że prawo obowiązujące w tej dziedzinie w Austrii było sprzeczne z prawem wspólnotowym ani, że Komisja uznała sporne przepisy za sprzeczne z prawem wspólnotowym. Pierwsze pismo Komisji dotyczące tej kwestii opatrzone było datą 29 września 1998 r. Z tego wynikałoby, że wypowiedzenie konwencji nr 45 MOP byłoby możliwe najwcześniej w dniu 30 maja 2007 r.
- 56 Przywołany wyżej wyrok Komisja przeciwko Portugalii nie nakłada żadnego powszechnego obowiązku na Państwa Członkowskie w zakresie wypowiedzania umów międzynarodowych w związku z tym, że są one sprzeczne z prawem wspólnotowym. Taka wykładnia, według rządu austriackiego, wynika również z wyroku z dnia 5 listopada 2002 r. w sprawie C-475/98 Komisja przeciwko Austrii, Rec. str. I-9797, pkt 49, w którym Trybunał orzekł w przedmiocie umów nazywanych „umowami otwartego nieba”, że w przypadku modyfikacji takiej umowy zawartej przed przystąpieniem, Państwa Członkowskie nie tylko powinny powstrzymać się od zawarcia nowych ustaleń międzynarodowych, ale również od zachowania w mocy postanowień, które są sprzeczne z prawem wspólnotowym. Gdyby istniał powszechny obowiązek wypowiedzania umów sprzecznych z prawem wspólnotowym, nie byłoby konieczne ustalenie, że całość umowy jest potwierdzona w momencie modyfikacji pewnych jej części.

— Ocena Trybunału

- 57 Z art. 307 akapit pierwszy WE wynika, że na obowiązki wynikające z umów zawartych przez państwa przystępujące przed datą ich przystąpienia, między jednym lub większą liczbą Państw Członkowskich z jednej strony, a jednym lub większą liczbą państw trzecich z drugiej strony, nie wpływają przepisy traktatu WE.
- 58 Republika Austrii, która przystąpiła do Wspólnoty Europejskiej w dniu 1 stycznia 1995 r., ratyfikowała konwencję nr 45 MOP przed tą datą. Konwencja ta zawiera w art. 2 powszechny zakaz zatrudniania kobiet przy pracach pod ziemią w kopalniach i zezwala w art. 3 na kilka wyjątków tego samego rodzaju, jakie są przewidziane przez rozporządzenie z 2001 r. Pewne jest, że wspomniane rozporządzenie wprowadza w życie obowiązki wynikające z tej konwencji nie wychodząc ponad ograniczenia w zatrudnianiu kobiet, jakie przewidziano w konwencji.
- 59 W tych okolicznościach, o ile prawdą jest, że Republika Austrii może co do zasady powoływać się na art. 307 akapit pierwszy WE, aby zachować w mocy przepisy krajowe wprowadzające wspomniane zobowiązania, niemniej jednak drugi akapit tego samego artykułu precyzuje, że w zakresie w jakim umowy te nie są zgodne z Traktatem, dane Państwo lub Państwa Członkowskie zastosują wszelkie właściwe środki w celu wyeliminowania stwierdzonych niezgodności.
- 60 Stąd, w świetle wniosków, które przedstawił Trybunał w pkt 50 niniejszego wyroku, zobowiązania, które wynikają dla Republiki Austrii z konwencji nr 45 MOP są niezgodne z art. 2 i art. 3 dyrektywy 76/207.

- 61 Z pkt 50 wyroku z dnia 4 lipca 2000 r. w sprawie C-62/98 Komisja przeciwko Portugalii, Rec. str. I-5171, wynika również, że do właściwych środków dla wyeliminowania takich niezgodności, o których mowa w art. 307 akapit drugi WE, zalicza się zwłaszcza wypowiedzenie spornej umowy.
- 62 Jednakże, należy podnieść, że jedyna okazja dla Republiki Austrii — po dacie jej przystąpienia do Wspólnoty Europejskiej — do wypowiedzenia konwencji nr 45 MOP pojawiła się, według reguł zawartych w art. 7 ust. 2 tej konwencji, w ciągu roku po dacie 30 maja 1997 r. W tym okresie niezgodność pomiędzy zakazem przewidzianym w konwencji a przepisami dyrektywy 76/207 nie zostały ustalone w sposób wystarczająco jasny dla Państwa Członkowskiego, aby było ono zobowiązane do wypowiedzenia wspomnianej konwencji.
- 63 Należy dodać, że jak wynika z art. 7 ust. 2 konwencji nr 45 MOP, następna okazja dla Republiki Austrii do wypowiedzenia tej konwencji pojawi się wraz z wygaśnięciem nowego dziesięcioletniego okresu licząc od 30 maja 1997 r.
- 64 Z powyższego wynika, że zachowawszy w mocy przepisy krajowe, takie jak zawarte w rozporządzeniu z 2001 r., Republika Austrii nie uchybiła zobowiązaniom, które na niej ciążyą na mocy prawa wspólnotowego.
- 65 Z powyższego wynika, że należy oddalić skargę w zakresie, w jakim dotyczy ona zakazu zatrudniania kobiet w przemyśle górniczym pod ziemią.

Zakaz zatrudniania kobiet przy pracach w warunkach podwyższonego ciśnienia atmosferycznego i związanych z nurkowaniem

Argumenty stron

- 66 Komisja uznaje, że jej uwagi odnośnie do zakazu zatrudniania kobiet w przemyśle górniczym pod ziemią stosują się w ten sam sposób do zakazu zatrudniania kobiet przy pracach wykonywanych w warunkach podwyższonego ciśnienia atmosferycznego i związanych z nurkowaniem. Powszechny zakaz zatrudniania kobiet stosowany bez rozpatrywania każdego przypadku indywidualnie nie może być uzasadniony rzekomą potrzebą szczególnej ochrony kobiet.
- 67 Zdaniem rządu austriackiego, ograniczenia w zatrudnieniu zawarte w §§ 8 i 31 rozporządzenia z 1973 r. są również uzasadnione względami medycznymi i biorą w szczególny sposób pod uwagę pracę kobiet.
- 68 Prace wykonywane w warunkach podwyższonego ciśnienia atmosferycznego i związane z nurkowaniem stanowią w większości przypadków poważne obciążenie fizyczne, na przykład w ramach budowy metra w warunkach podwyższonego ciśnienia atmosferycznego, jak również przy okazji prac melioracyjnych wykonywanych na mostach i pod wodą. Zakaz zatrudniania kobiet przy pracach szczególnie uciążliwych, biorąc pod uwagę stan fizyczny w warunkach podwyższonego ciśnienia atmosferycznego oraz zakaz zatrudniania przy pracach związanych z nurkowaniem są uzasadnione niższą zdolnością oddechową i niższą liczbą erytrocytów u kobiet.

Ocena Trybunału

- 69 Absolutny zakaz zatrudniania kobiet przy pracach związanych z nurkowaniem nie stanowi dozwolonej różnicy traktowania na podstawie art. 2 ust. 3 dyrektywy 76/207.
- 70 Gama prac związanych z nurkowaniem jest szeroka i zawiera na przykład prace w dziedzinie biologii, archeologii, turystyki oraz policji kryminalnej.
- 71 Absolutny zakaz nałożony przepisem art. 31 rozporządzenia z 1973 r. wyłącza kobiety nawet z tych prac, które nie stanowią poważnego obciążenia fizycznego i wychodzi w ten sposób po za to, co jest niezbędne dla zapewnienia ochrony kobiet.
- 72 Odnośnie do zatrudnienia w warunkach podwyższonego ciśnienia atmosferycznego, rozporządzenie z 1973 r. wyłącza kobiety z prac, które wiążą się z większym obciążeniem ich organizmu.
- 73 W zakresie w jakim rząd austriacki podnosi w stosunku do kobiet niższą zdolność oddechową i niższą liczbę erytrocytów w celu uzasadnienia tego wyłączenia, opiera się on na argumencie dotyczącym średnich wartości mierzonych u kobiet w celu porównania z wartościami mężczyzn. Jak potwierdził to sam rząd austriacki w trakcie postępowania poprzedzającego wniesienie skargi, odnośnie do tych

zmiennych strefy zachodzenia na siebie wartości mierzonych u poszczególnych kobiet z wartościami mierzonymi u poszczególnych mężczyzn są bardzo istotne.

74 W tych okolicznościach przepis, który wyklucza podjęcie kroków w zakresie indywidualnej oceny i zakazuje zatrudniania kobiet, podczas gdy takie zatrudnienie nie jest zakazane w przypadku mężczyzn, których zdolności witalne i liczba erytrocytów jest równa lub niższa od średniej wartości tych zmiennych u kobiet, nie jest dozwolony na podstawie art. 2 ust. 3 dyrektywy 76/207 i stanowi dyskryminację ze względu na płeć.

75 W świetle powyższego należy stwierdzić, że utrzymując w §§ 8 i 31 rozporządzenia z 1973 r. powszechny zakaz zatrudniania kobiet w warunkach podwyższonego ciśnienia atmosferycznego i przy pracach związanych z nurkowaniem, przewidując w tym pierwszym przypadku ograniczoną liczbę wyjątków, Republika Austrii uchybiła zobowiązaniom, które na niej ciążyą na mocy art. 2 i art. 3 dyrektywy 76/207.

W przedmiocie kosztów

76 Zgodnie z art. 69 § 3 akapit pierwszy regulaminu, w razie częściowego tylko uwzględnienia żądań Trybunał może postanowić, że koszty zostaną podzielone albo że każda ze stron poniesie swoje własne koszty. Zważywszy na to, że skarga Komisji została uwzględniona tylko w części, każda ze stron poniesie własne koszty.

Z powyższych względów, Trybunał (wielka izba) orzeka, co następuje:

- 1) Utrzymując w §§ 8 i 31 Druckluft- und Taucherarbeiten-Verordnung (rozporządzenie w sprawie prac w warunkach podwyższonego ciśnienia atmosferycznego i prac związanych z nurkowaniem) z dnia 25 lipca 1973 r. powszechny zakaz zatrudniania kobiet w warunkach podwyższonego ciśnienia atmosferycznego i przy pracach związanych z nurkowaniem, z ograniczoną liczbę wyjątków w tym ostatnim przypadku, Republika Austrii uchybiła zobowiązaniom, które na niej ciążyą na mocy art. 2 i art. 3 dyrektywy 76/207/EWG z dnia 9 lutego 1976 r. w sprawie wprowadzenia w życie zasady równego traktowania kobiet i mężczyzn w zakresie dostępu do zatrudnienia, kształcenia i awansu zawodowego oraz warunków pracy.
- 2) W pozostałym zakresie skarga zostaje oddalona.
- 3) Każda ze stron poniesie własne koszty.

Podpisy